

településként értelmeztük, és így Emőd, Nagy-halom azonosító számán összevontuk őket. Nagy-halom lelőhelyen 2012 folyamán két alkalommal végeztünk geofizikai felmérést, több mint 11 ha területen.¹⁹ 2013-ban elkezdtük a nagyjából É–D-i irányú domb DK-i lábánál fekvő Zsedény dűlőnevű terület geofizikai felmérését is. A lelőhely 2011 óta ismert, mint önálló hatvani település. Jelen kutatási szezonban kibővítettük mind a zsedényi, mind a nagyhalmi rész geofizikai felmérését. A nagyhalmi korábbi felmérést D-i irányban 6 db 50×50 m-es egységgel bővítettük a halom meredek lejtőjén. A zsedényi részen pedig a korábbi 1 ha-os felmért területhez további közel 5 ha-t mértünk fel. Így a két felmért terület egy 100 m-es sáv kivételével majdnem összefüggő területet eredményez. A teljes felmért terület közel 19 ha. A nagyhalmi kiegészítés meglepő eredménye a feltehetően természetes eróziós ároktól D-re, a meredek domboldalon jelentkező házsor.

A zsedényi területen, egy feltehetően egykori árokkal vagy vízjárta területtel körülvett központi részen számos emberi tevékenységhez köthető anomáliát észleltünk, de házak alaprajzait itt nem sikerült megfigyelni. A felszínen is jól látható központi résztől É-ra hasonló anomáliákat láthatunk több mint 50 m szélességben. Mindezek alapján a zsedényi területen egy koncepciójában azonosan kialakított települési egységgel számolhatunk, mint a nagyhalmi összetett szerkezetű település. A nagyhalmi és a zsedényi települési egységeket a légifelvétel alapján egy vízjárás választotta el egymástól. A két terület tengerszint feletti különbsége 15 m. A zsedényi területen ÉK–DNy-i irányban a geofizikai hálórendszerhez igazodva 10 m szélességben és 300 m hosszúságban 5×5 m-es egységekben szisztematikus leletgyűjtést végeztünk. A leletanyag mennyisége nagyságrendekkel kisebb volt, mint a nagyhalmi részen. Leletgyűjtésünk alkalmával csak a hatvani kultúrába sorolható leletanyagot találtunk.

Emőd-Nagyhalom és Zsedény területéről 2013. október 19-én a Pazirik Kft. légifelvételeket készített, melyekből ortofotó és 3D domborzatmodell is készült.

Munkatársak: Tobias L. Kienlin, Pusztai Tamás, Varga András, a kölni és a Miskolci Egyetem hallgatói.

PUSZTAINÉ FISCHL KLÁRA

63. Encs, Fügöd határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ö, R?, N, Á, Kú**

2013. augusztus 15-én terepbejárást végeztünk Encs-Fügöd településrész mellett egy, a település területén épülő hulladék-átrakó létesítéséhez kapcsolódó előzetes régészeti dokumentáció keretében. Az alábbi lelőhelyeket sikerült azonosítanunk:

Falu-köz 1. (KÖH 84747): A lelőhelyen őskori (rézkor?) és népvándorlás kori kerámiatöredékek település meglétére utalnak.

Falu-köz 2. (KÖH 84749): Szórványosan gyűjtöttünk őskori kerámiatöredékeket.

Mocsár (KÖH 84745): Szórványosan Árpád-kori és kora új-kori kerámiákat találtunk.

TÓTH KRISZTIÁN

64. Felsőörs, Báróker

(MRT 2. k. 19 / 12. lh., KÖH 7908)

(Veszprém megye) **U, R**

A beépítés alatt álló ismert neolitikus településen 2013-ban két helyen folyt régészeti tevékenység.

Az 55/12 hrsz.-ú telken 2013. május 10–11. között végeztünk feltárást. Az épülő ház 50 cm széles alapárkaiban 6 gödör került elő, ezeket az adott szélességben, teljes mélységben feltártuk. A beásásokból kizárólag rézkori (badeni kultúra) leletanyag került elő, főleg kerámia, továbbá örlőkő és két pattintott kőeszköz.

Az 55/9. helyrajzi számú telken garázs épült. Korábban a lakóház építésekor nem találtunk régészeti jelenséget, a garázs alapárkában viszont előkerült egy bal oldalán fekvő zsugorított csontvázas sír 2013. ápr. 26-án. Tájolása K–Ny, mélysége 100 cm. Melléklete egy vékony falú, bikónikus testű, kis bütyökkel díszített edény a fej mögött, melyet a munkagép részben megsemmisített. Kora: lengyeli kultúra. A lelőhelyen feltárt lengyeli sírok száma ezzel hatra emelkedett.

A Felsőörs csapadékvíz elvezetés beruházáshoz kapcsolódó régészeti megfigyelés közben 2014-ben a Báróker utcában régészeti jelenségek kerültek elő. A lelőhely évek óta ismert, számítani lehetett rá, hogy az utca további részén is folyamatosan leleteket találunk, ezért a csatornaárokknak a lelőhely területébe eső szakaszán a kivitelezést megszakítva a Laczkó Dezső Múzeum feltárást végzett.

A 145 m hosszú, 140 cm széles árokban összesen 14 objektumot találtunk, közülük 11-et tártunk fel. Az 1. objektumot még a kivitelezés közben, az árok metszetén sikerült csak azonosítani, a 2. természeti jelenség, a 14. pedig közművekkel már bolygatott volt – ezek a fel nem tárt jelenségek. A feltárt objektumok nagyrészt a lengyeli kultúra települési jelenségei. Az árok Ny-i felében kisebb cölöplyuk jellegű objektumok voltak, a K-i részben – a domb tetején, a lelőhely szélén – nagy gödörrendszerek. Az árok középső szakaszán egy nagyobb lengyeli gödörbe ásva találtunk egy zsugorított csontvázas badeni sirt egy kis bögre melléklettel. A sirt egy nagyobb edény töredékeiből álló cserépréteg borította. A sír nem volt teljesen feltárható, a fele az út alá nyúlt be. Ez az első késő rézkori temetkezés a lelőhelyen, települési jelenségeket találtunk már korábban is.

REGENYE JUDIT

65. Felsőpetény, Három árok

(KÖH 84643)

(Nógrád megye) **U, I**

2013. június 25–27.-e között elvégeztük a szakfelügyelet során előkerült régészeti lelőhelyen, a 0112/10, 0112/14 hrsz.-ú ingatlanokon a próbafeltárást. A kutatást a Magyar–szlovák DN 800 gázszállító tranzit vezeték építése tette szükségessé. A feltárt terület: 421,4 m² nagyságú volt.

A lelőhely Nőtincs és Felsőpetény települések közigazgatási határán, a Petényi-határ nevű dűlő DK-i végén, közvetlen a Nőtincs és Felsőpetény közt futó műúttól Ny-ra, egy lejtős domboldalon fekszik. A lelőhelyen keresztül kiépítésre kerülő gázvezeték nyomvonalában a 26+900 és a 26+650 km szelvények közötti területeken végeztünk próbafeltárást. A megfigyelt humuszvastagság a területen 30–60 cm között volt.

A próbafeltárást pozitív eredményt hozott. Összesen 4, a neolitikumra (lengyeli kultúra) keltezhető és egy ismeretlen korú gödör került elő a feltárt nyomvonalon. A feltárt objektumok

¹⁹ RKM 2012, 41.

alapján mindenképpen szükséges régészeti lelőhelyként való nyilvántartása a területnek.

Munkatársak: Nicklas Larsson régész, Kiss László technikus.

BÓKA GERGELY

66. Felsőtárkány, Kő-köz vára (KÖH 92629) (Heves megye) Kő?

Korábbi irodalom nem említi, Holló Sándor (Bükki Nemzeti Park) ismerte fel 2012-ben. Felsőtárkány felső, ÉK-i vége felett, a Szikla-forrás és a Kő-köz nevű sziklaszurdok szakadékos oldala felett emelkedik a hegy, amelyen a vár van. Háromszoros védővonal zárja körül. Központi részének alakja kissé szabálytalan négyszög, gömbölyű sarkokkal. 1–3 m belső magasságú sánc határolja három oldalról, de É-i oldalán, a Kő-köz szakadékos oldala felett csak elmosódott, bizonytalan kis sáncmaradványt találunk. A belső terület feltűnően erősen lejt É felé. Átmérője K–Ny irányban a D-i, felső részében 108, az É-i, alsó részében 60–80 m. É–D irányban a D-i nyitott rész miatt nem mérhető pontosan, 85–100 m körüli.

A vár K–DK felől volt támadható, ezért erről az oldalról két külső árok is védte. A Ny–DNy-i oldalon igen meredek hegyoldal felett csak egy külső árok van, ez azonban a hegy ÉNy-i nyúlványát is átfogja, és ezzel a hegytetőnek ez a része is a várhoz tartozik. A vár teljes átmérője ÉNy–DK irányban 275, ÉK–DNy irányban 185 m.

A vár területén jelenleg három út vezet keresztül, az eredeti bejárat bizonyára a K-i oldalon volt. 2013 februárjában Bíró Péter néhány jellegtelen, feltehetően késő bronzkori cserepet talált a vár területén. Április 6-án V. Szabó Gábor és munkatársai fémkereső műszerrel sok újkori fémtárgy mellett egy kenyevelt, négy patkótöredéket és két késtörédket is találtak, koruk bizonytalan. A középső rész impozáns sáncának felszíne végig erős égés nyomát mutatja. A várra történeti adatot nem ismerünk, korát feltehetően a középkorba tehetjük.

A várat először Baráz Csaba (BNP) mérte fel 2012-ben. Alulírott 2013-ban a felesége közreműködésével mérte fel, a két felmérés lényegében megegyezik.²⁰

NOVÁKI GYULA

67. Fertőd, Esterházy-kastély, Kamarakert (Műemléki törzsszám 3596, azonosító 14073) (Győr-Moson-Sopron megye) Ű

A fertődi Esterházy-kastély ún. Kamarakertjeinek teljes területén régészeti módszerekkel Koppány András, Thury László és Kupovics Renáta végzett kutatást 2009 nyarán.²¹ A komplex, természettudományos vizsgálatokkal is járó feldolgozás célja Fatsar Kristóf és Alföldy Gábor kerttörténeti feldolgozásának (2006) régészeti adatokkal történő kiegészítése volt.

Jelen régészeti módszerekkel (ásatás) végzett munka az utóbbi területek nagyobb felszínén való feltárására és doku-

mentálására irányult, az egyes történeti kertperiódusok maradványainak megismerése reményében.

A Kamarakertben folyó munkákkal párhuzamosan az ún. Képtár É-i homlokzata, tehát a Kamarakertekkel átellenes oldal előtt két árok megnyitását terveztük, amelyekben az épületrészhez futó rétegeket, régészeti jelenségeket kívántuk megfigyelni, mindezt a Képtárban zajló falkutatási munkákhoz kapcsolódóan, annak a belsőben nyert adatait kiegészítve.

A fertődi Esterházy-kastély ún. Kamarakertjeiben a korábbi 2009-es ásatás folytatásaként zajlott régészeti módszerekkel történő műemléki kutatást, amelyet a Forster Központ rendelt meg a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ Műemléki Kutatási Osztályától. A régészeti tevékenység más kutatási munkákkal párhuzamosan folyt 2013. október 29. és november 21. között.

A Kamarakerteknek a kastély középízalattja mellé eső részeit az erősen túlnőtt tiszafák miatt sem lehetett korábban alaposabban kutatni. A közelmúltban megtörtént a növények visszametszése, így a kertrész nagy felületen feltárhatóvá vált. A korábbi ásatás tanúsága szerint a Ny-i oldalon sok jelenség, több kertréteg maradványai is megfigyelhetőek voltak, ezért ennek a résznek szenteltünk alaposabb figyelmet. Itt D felől a kő mellvéd, É-on és K-en a kastély mellett vezetett, Ny-on a szélső kertrészt elválasztó út jelentette a kutatót terület határát. A mellvéd mellett, a leírt határokon belül a DK-i szegletbe eső szelvény az Ny/I. jelzést kapta. Az Ny/I. vonalában, attól Ny-ra eső, egy tanúfallal elválasztott szelvény az Ny/II. lett. Az Ny/II. körülbelül a kertrész közepe tájára esett, és úgy jelöltük ki, hogy a 2009-es kutatóárok beleessen a területébe. Az Ny/II.-től É-ra, a kastély felé tűztük ki a tanúfallal elválasztott Ny/III., és vonalában, újabb tanúfal után az Ny/IV. szelvényeket. Az utóbbiakról K-re, az Ny/I.-től É-ra jelöltük ki az Ny/V. felületet.

A K-i Kamarakertben a Ny-inak tükörképesen megfelelő részt tekintettük a kutatás helyszínének, azt mindkét szélességében (É–D-i K/I. szonda, Ny–K-i K/II. szonda) árkokkal vágtuk át. Felületben csak a kastély felé eső, ÉNy-i szegletet kutattuk meg (K/III.), mivel ez volt a teljes Kamarakertben az egyetlen olyan sarok, ahol nem nőtt tiszafa. Elképzelhetőnek tartottuk, hogy a forrásokból ismert íves sarokkialakításának maradt némi nyoma.

A Képtár ÉNy-i sarkától nem messze, a kerti sétányra merőleges, az É-i homlokzattal közel 45°-ot bezáró árok az É/I., az épületrész és a patkószárny találkozási pontjától nem messze, az előbbire merőlegesen kitűzött árok az É/II. jelölést kapta.

A legfontosabb megfigyeléseket az Ny/I. szonda feltárása során tettük. Az itt előkerült legkorábbi jelenség, amely emberi tevékenységhez köthető, egy igen jól elkészített, vastag útréteg volt (124,70–124,90 mBf körül). Anyaga barnás agyag, amelybe mosott, nagyobb méretű kavicsot keverték, majd alaposan ledöngölték. Vastagsága 20 cm körül volt, felső részét biztosan bolygatták a későbbi kertépítési munkák során, kiterjedése sem volt megállapítható, csak az biztos, hogy a mellvéd alá befut, annak lábazati szintjénél jóval mélyebben található, és nem illeszkedik a kastély mai szintjéhez sem. E felett egy igen gondosan elkészített sétány jó állapotú részlete került elő, amelynek jelentős, épülettörmelékéből kialakított alapozása is volt, ezen volt szétterítve a bakhátas sétány legfelső, kavicsos rétege (125,18–124,24 mBf körül). A komolyan megépített út igazodott a mellvédhez, amely alapozása a sétány épülettörmelékes alsó rétegeire ráfedett. Nem sokkal a vastag rétegrendű sétány

20 Baráz Csaba – Holló Sándor – Nováki Gyula: Kő-köz vára. *Castrum* 17 (2014) 5–9.

21 Koppány András, Thury László és Kupovics Renáta: Kertrégészeti feltárás a fertődi Esterházy-kastély kamarakertjeiben. *Gesta* [Online] IX (2010) 192–197. Elérés: https://matarka.hu/koz/ISSN_1417-2569/9_evf_1_sz_2010/ISSN_1417-2569_9_evf_1_sz_2010_192-197.pdf [Hozzáférés: 2019. április 2.]